

Smisel slovenskega gospodarstva

A. Vogelnik.

Ko je ob prevratu dr. Milko Brezigar pisal svoj „Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva“, si je težko mogel misliti, kakšno usodo bo delilo v bodočih dveh desetletjih takó naše gospodarstvo kakor misel o njem, ki jo je postavil v naslov. Če v času, ko je knjiga izšla, ni zapustila kaj posebno globokih sledov v glavah sodobnikov, se temu ne bomo čudili. Kot toliko drugega, nas je tudi ona prehitela v zrelosti. — V času navdušenja, naivne vere in zaupanja v veljavnost in nekako avtomatično usmerjevalnost velikih načel svobode in samoodločbe, ki se je v njih žaru za hip okopala utrujena in iznemogla Evropa, ko smo pričakovali vse od drugih in ničesar ne tvegali sami, je mogla biti misel s svojim skoraj bogokletnim realizmom prej v spotiko, kot pa vir spoznanja. Toliko in toliko nas je, tako in tako ozemlje imamo ali vsaj smemo upati nanj, toliko je vreden naš industrijski inventar, toliko naš agrarni, take so naše ceste, take naše železnice. Pretrdo je bil postavljen problem, preveč težaškega dela je nalagal, da bi mogel laskati vročičnim glavam tedanjikov, katerih pogled se je zgubljal morda v vznešenih vizijah neke meglene bodočnosti, morda pa tudi lepel na preozkem krogu osebne dobrobiti. Seme ni moglo pasti na plodna tla.

Od tedaj bo minilo kmalu dvajset let. Pot, ki smo jo prehodili v tem času v gospodarstvu, vsa trda, nemirna in slepa, kakor se nam je razgrinjala od koraka do koraka, leži danes, ko se moremo ozreti z viška nanjo, razodeta in spokojna pred nami. Kako se je moglo zgoditi, se sprašujemo, ko nam pogled zamišljeno in tegobno drsi zdaj po osrednji, globoko v zemljo zariti brazdi, ki se že tam v daljavi prelamlja in išče nove smeri, ali pa se ustavlja ob neštetih jarkih in vdolbinah, ki se je v njih zrušila ta in ona, nekoč ponosna zgradba naše gospodarske delavnosti; kako se je moglo zgoditi, da vsa ta trda stvarnost dvajsetletnega razvoja ni mogla vzbuditi v naši zavesti niti ene jasno izrečene kritične sodbe o osnovah našega gospodarstva, ki se nam v temelju sprevačuje, in o usodnosti našega razvoja. In vendar je doba naravnost kličala po njej. Prelom, ki ga je doživelo naše gospodarstvo, ko je prešlo iz enega, srednjeevropskega gospodarskega prostora v drugega, balkanskega, iz enega, agrarnoindustrijskega ekonomsko političnega sestava Avstro-Ogrske v tipični agrarni sestav jugoslovenskega narodnega gospodarstva, ko se je temu pridružila še dolga vrsta drugih ekonomskih in izvenekonomskih činiteljev, ki so usodno vplivali na njegovo preobrazitev, je bil

preoster, da ne bi zarezal globokih in vidnih brazd v naše sorazmerno primitivno predvojno gospodarstvo. Če kdaj, potem bi smeli pričakovati od take dobe vrenja, presnavljanja in premagovanja vseh mogočih ovir, da nam prinese odgovor na vrsto osnovnih vprašanj, o katerih si mora biti na jasnem vsak narod, ki se hoče otresti varuštva maloletnosti in nastopiti pot samostojnega, zrelega življenja.

Teh dvajset let nam vprašanj niti postavilo ni, kaj šele nanje odgovorilo.

Težko je govoriti o grobih materialnih stvareh na isti način, kot smo tega vajeni, kadar gre za tenkočutna vprašanja naše kulture. In vendar se moramo lotevati razglabljanja o materialnih osnovah našega življenja z isto ljubeznijo, znanjem in tenkočutnostjo, kot ce bi premišljevali o zadnjih odtenkih človeškega duha. O naši kulturi in raznovrstnih njenih manifestacijah smo govorili, pisali in premišljevali sorazmerno dosti, tudi v praktičnem življenju je bila naša reakcija na poskuse nje okrnitve, ki smo jim bili izpostavljeni pred in po vojni, ne sicer vselej tako iskrena kot bi želeli, a vendar živa in na splošno učinkovita. Vprašanja o pomenu in vrednosti svobodnega, neokrnjenega razvoja našega kmeškega izživljanja danes ni treba več postavljati. Tudi važnosti čim globlje in splošne politične vzgoje in političnega življenja se zavedamo vedno bolj, le svoje gospodarstvo smo kot pastorka izključili iz občestva svojega narodnega življenja. Res, živo nam je še v spominu skrb, ki se je zarezala v dušo našemu človeku, se prenesla v časopisje in razgovore ter vzvalovila javno mnenje ob mnogih usodnih dogodkih našega gospodarskega življenja. Vendar smo gledali v vseh teh križih in težavah, ki so zadeli zdaj ta, zdaj oni sloj, le v dobesednem smislu materialne križe in težave teh ljudi, ki z blagostanjem naroda kot kulturenega občestva, z obstojem in razvojem naše kulture, katere višina je zadnji znak srečnega življenja človekovega, nimajo prave zveze. Skrb za vsakdanji kruh, vse one potrebe našega človeka, ki niso dosegle stopnje ostalih potreb, smo se navadili gledati kot pojave drugega reda, ki bi bilo neokusno imenovati jih v isti sapi in postavljati v isto ravnino s kulturo, neokusno za poklicane in polpoklicane tolmače in reprezentante naše kulture, počenši s časopisi in revijami pa do političnih in kulturnih predstavnikov naše ljudske skupnosti. To vprašanje kot splošni kulturni problem sploh obstajalo ni. Tako smo doživeli, da smo se v območju zgolj kulturnega izživljanja navzeli neke občutljivosti in zdražljivosti, ki ni bila prav v nobenem razmerju z otopelostjo, s katero smo sprejemali velike in nevarnejše udarce, udarce tudi zoper našo kulturo, ki so nam prihajali z druge strani. Tako se je zgodilo — in to je bilo morda še usodnejše — da se je rahločutnost za kulturno samobitnost popačila čisto le v navidezno skrb za kulturo, izprevrгла v nekak tribut, ki ga je marsikdo rad plačeval, da se je mogel tem brezskrbneje vdajati

materialnoekonomskim razmerjem, kot da bi šlo tu za kupčije povsem druge vrste. Vprašanje slovenskega gospodarstva kot kulturni problem ni moglo, in smelo biti postavljeno, ker bi preživo zarezalo razliko med besedo, ki je bila govorjena, in med življenjem, kot je potekalo.

In vendar je vprašanje slovenskega gospodarstva vprašanje slovenske kulture. Napad nanj je napad zoper našo kulturo, z uspevanjem ali propadanjem našega gospodarstva bo rasla ali ginevala tudi kultura. Narod beračev ni nikdar ustvaril visoke kulture in narod brez kulture ni nikdar mogel zaživeti v svobodi in sreči. Slovensko gospodarstvo nam ni gospodarstvo, ki se je slučajno razvilo na tem koščku zemlje, kjer živimo kompaktno naseljeni, in ki nam nudi neke možnosti zaslužka, ker smo poceni delavna moč, pridni in spretni delavci in vedno pri roki. Ne! Smisel in pomen slovenskega gospodarstva je v tem, da je to vprav slovensko gospodarstvo, to je ono, ki nam edino more zagotoviti naš vsakdanji kruh, obleko in streho, za katerega edinega vemo z gotovostjo, da bomo mogli z njegovo pomočjo, in samo z njegovo, zgraditi vso ono ponosno stavbo slovenske materialne kulture, od cest, mostov in elektr. omrežja, do bolnišnice, univerze in galerij, ki nam je neobhodno potrebna za resnično svobodno življenje. Slovensko gospodarstvo je doživljenjska renta našega ljudstva, in je tudi naša največja, trajna, nikdar usahljiva kulturna ustanova. Slovenska kultura bo obstojala ob zdravem slovenskem gospodarstvu, ali je pa ne bo. Če smo se globoko zavedli te tesne povezanosti našega gospodarstva z našo kulturo, če smo jo sprejeli ne le kot neko dejstvo, marveč preobrazili v zavesti v stremljenje, ki nas neprenehoma spremlja ob vsakem koraku na naši gospodarski poti, smo trdno zasidrati poleg misli slovenskega gospodarstva tudi zahtevo po slovenski gospodarski politiki. Nihče nam je ne more odrekati, ker bi nam s tem odrekal pravico do svobodnega in srečnega življenja. In če se nam kdo približuje in zahteva od nas tako žrtve, potem vemo, da je njegova beseda laž in da se za onim najvišjim, kateremu naj žrtvujemo svojo srečo, skriva v resnici ostudna spaka osebne oblastiteljnosti.

Ni nam žal za milijarde, ki smo jih razmetali, ne objokujemo razvalin in pogorišč, pred katerimi stojimo, s prezirom gledamo na one, ki so se odtujili slovenski skupnosti, pa čeprav jo izrabljajo v edino opravičilo svojega početja. Prebogati smo v sebi moči in veselja do dela, prepolni vere in spoznanja, da bi se vdajali malodušju. Ničesar nismo zamudili, ničesar zapravili. Vsa bodočnost je pred nami, ves svet je z nami: saj vemo, da hodimo po stopinjah, ki bo iz njih zrasla podoba novega sveta.